

Observatoriul este de două ori în săptămână, Miercuri și Sâmbătă.

Pretului

pentru Sibiu pe 1 an întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu postu în lăintru monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. sên 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sên 11 franci. — Numeri singuratiei se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie sêu linia, cu litero merunte garmouda, la primu publicare câte 7 cr., la a dou'a și a treia câte 6 cr. v. n. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ în Sibiu.

Nr. 2.

Sibiu, Sâmbătă 5/17 Ianuaru.

1880.

Despre centralisatiune și egal'a îndreptare a nationalitatiloru.

(Urmare si suie.)

Déca vomu face o privire retrospectiva asupra trecutului, vomu afla, că recunoscerea principiului egalei îndreptari nu este nimicu altu decât emanciparea elementului slavicu și a celui romanu de subt supremati'a nemtiloru și a magiariloru. Pâna în Martiu 1848 nemtii și magiarii au fostu în Austri'a poporale domnitore, éra slavii și romanii cele servitore; aceia erau opressori, éra acestia cei apesati. Déca deci ei, prin proclamarea Constitutiunei din Martiu 1848 au voitu libertatea asia precum o afirmau, apoi voindu se fia consecenti, ei ar fi trebuitu se renuntie la supremati'a pe care o au fostu usurpatu în modu nedreptu, în tocmai precum o au facutu marii proprietari cu dominatiunea loru asupra supusiloru loru. Nemtii o și facura acésta în teoria îndata la începutu, de și aplicarea ei schiopată încetu din distanția mare; magiarii înse au refusat a o face atâtu în teoria câtu și în pracsă, ceea ce precum se scie, au avutu a o espiă fôrte greu.

Libertatea în generalu este numai acolo posibilă, unde toti membrii unei societati se bucura de același dreptu egal, unde niminea nu se nasce nici că domnulu și nici că sclavulu celuilaltu, ceea ce firesce că nu esclude, că pentru realizarea scopuriloru sociale unii se stea în frunte, se conducă și se gubernedie, éra ceilalti se urmedie și se lasă a fi condusi, cu alte cuvinte, se asculte. În state libere și constitutiunale, legile sunt deobligatôre în modu egal pentru toti; ceea ce este dreptu pentru unulu trebuie că se fia și pentru celalaltu, și nimenui nu i este permis a stă mai pre susu de legile și normele de dreptu ce sunt în vigôre pentru toti. Scurtu disu: Constitutiunea nu este nemicu altu, decâtu aplicarea practica a acelu principiu cunoscutu și eternu, din care isvo-rasce ori ce dreptu și tóta dreptatea: A ceea ce tu tie nu iti doresci, nu face nici altora. Ori ce prerogativa, ori ce privilegiu, ori ce vasalitate, care nu resulta pe cale firesca și necessaria din ajungerea scopuriloru statului, nu pôte fi con-

siderata de altceva, decâtu că o factica exemptiune de dreptu, prin urmare că o negatiune a dreptului, cu alte cuvinte, că nedreptu. Ori ce privilegiu se pôte introduce și conservă în statu numai prin fortia, nu înse prin dreptu. Forti'a înse produce în totdeauna situatiuni resboinice anormale, în cari orice dreptu naturalu este negatu, se usuca și móre.

Déca vomu aplică aceste principii, care prin ele însele sunt clare și nu suferă contradicere, asupra relatiuniloru factice ale poporiloru din Austri'a, apoi va trebui se recunoscemu, că cu tóta diferenti'a ce esista între nationalitati, nestirbit'a loru egala îndreptare trebuie considerata nu numai că o nedispensabila conditiune fundamentala a Constitutiunei întregi, ci și că basa morala a imperiului, și că prin urmare despre o suprematia a nemtiloru și magiariloru asupra slaviloru și romaniloru nu pôte fi nici vorba; pentru că în casulu oppusu amu es' érași din domeniulu dreptului și amu cădea în acelu alu opressiunei și alu nedreptului și pentru noi statulu de dreptu s'ar schimbă într'unu statu de opressiune, éra pacea în resbelu, chiaru și în casulu déca acesta ar fi innadusitu la aparentia.

Déca tôte cele dise pâna aci sunt adeverate, apoi, întrebarea despre centralisarea, pe care ministeriulu nostru voiesce se o introduca și se o consolidadie în Austri'a, este deslegata prin sine insasi. O astfelu de centralisare nu convine pentru Austri'a nici chiaru din acelu motivu, pentru că ea se afla în contradicere directa și inevitabila cu principiulu egalei îndreptari a poporiloru, care este basa morala a întregului imperiu, precum și a Constitutiunei. Ce este dreptu, și ministeriulu s'au îndatinatu a vorbi despre egal'a îndreptare: déca vomu consideră înse modulu prin care o ar voi elu asia de bucuros se o puna în aplicare, apoi ar trebui se formulamu întielesulu ei cam asia: egal'a îndreptare a tuturoru nationalitatiloru în Austri'a subt hegemoni'a nemtiloru. Mai este ôre și acésta egala îndreptare? se pôte ôre dictă celoralalte nationalitati cu dreptu și fara fortia o astfelu de hegemonia, și s'ar potea ôre prin o astfelu de fortia consolidă liniscea și securitatea statului?

Unu poporu care a fostu frustratu pentru eternitate de ori ce viatia national-politica și parlamentara, în timpu ce vecinii lui se bucura în deplina mesura de densa, mai curendu sêu mai tardiu elu trebuie se móra fara scapare, și în contra unei astfelu de morti nu cresce pe lume nici o buruiana. La o asia stare trista ar fi redusi atuncea nu numai cecho-slavii și magiarii, ci și slavii de sudu și romanii; pentru că nici acestia nu voiescu a se multumi cu speranti'a, că confratii loru din Turci'a le voru premerge pôte cu esemplulu vietiei politice. Tôte acestea popôra, pre langa cea mai mare buna-vointia a loru, nu potu fi multumiti cu mentionat'a centralisatiune, pentru că prin aceea ele 'si-aru subscris propri'a loru sententia de môrte și aru comite o sinucidere. Nici unulu din reprezentantii onesti ai poporului seu n'ar potea consimti la asia ceva în Reichstag; și chiaru déca o ar face, apoi, ne indoimu, déca o astfelu de facta ar fi legitima, de ôre ce voturi și aliancie nemorale sunt considerate dupa dreptulu divin și omenescu, de nevalide.

Ce este dara de facutu pentru de a scapă dupa potiuntia de inpassulu acesta și de aceste îndoieli? — Remediulu este, celu puțin în teoria, fôrte lesne, dara elu nu este nici decum imposibilu chiaru și în pracsă. Este numai de lipsa a se dá singuraticeloru popôra ale Austriei atâta autonomia, atâta misicare politica libera, atâta viatia parlamentaria propria, pe câtu este de lipsa că, fara de a se stirbi unitatea imperiului, egal'a îndreptare a nationalitatiloru se ajunga a fi unu adeveru, și că se fia delaturatu nu numai pericolulu facticu, ci și durerôs'a aparintia a helotismului pe de o parte și a hegemoniei pe de alta parte. Pâna candu poporale voru avea cauza a se teme pentru nationalitatea loru, pâna atuncea în Austri'a nu va domni nici multumire și nici pace. Si déca în privinti'a acésta organismulu statului însusi nu va oferi nici o garantia, atunci tôte cuvintele dulci ale gubernului voru fi rissipite în vanu. Neîncrederea care au fostu de multu provocata prin nenumerate in-

Foisiôr'a „Observatoriului“.

Unele observari relative la comitatulu Hunedôrei și în specie la districtulu Hatiegului.

Tinutulu sau cum îi dice poporulu, tier'a Hatiegului, își are numirea dela opidulu (siulu) Hatiaгу. Acelu opidu înainte de infintiarea militiei limitane a fostu locu taxale alu camerei, dara prevediutu cu privilegiu de autonomia, magistratu, dreptu de a tramite doi deputati la adunarea sêu diet'a provinciale. — În documentele mai vechi se afla cu numele Háczoк. Înainte de a'si perde marele principatu alu Transilvaniei, autonomi'a sa întemeiată pe acte publice și contracte bilaterali, precum Cetatea de pétra, Fogarasiulu, și Rodn'a, întocma și Hatiegulu se titulă cu nume de districtu. Baronulu Antoniu Jósica, fostulu odinôra supremu comite alu comitatului Clusiu, în observatiunile facute la „Suplex Libellus Walachorum,“ concede și recunósce, că districtulu Hatiegului că și cele aci numite, a fostu jurisdictiune romanésca, municipiu. Primarii, prefectii, numiti în documentele slave Cnezii, au participatu la afacerile tieriei, firesce înainte de a se face Unio trium Nationum. Că-ci este cunoscutu la toti căti s'au ocupatu cu studiulu documentelor istorice, că în vechime adunarea sau diet'a tieriei avé titlu de Universitas Hungarorum et Walachorum; dara si Unio (mai bene'i poté dice conjuratio), trium Nationum. Nobiliu, Sicularu et Saxonu, strinsu luata nu s'a facutu numai în contra Walachiloru, ci preste totu în contra poporului tierianu agricultorulu, fia fostu acela ori de ce nationalitate, în comitate și districte; pentru aceea în actulu memoratei uniuni nici o amintire nu se face despre nationalitatea magiara, ci numai despre nobili; apoi este cunoscutu, cumca în Transilvani'a, primatii nobililoru romani, mai fara esceptiune au trecut în secolii 16—17

sub domni'a principiloru nationali la religiunea reformată asia numita Kálmánista magyar Vallás, și în urma confundandu nationalitatea cu confessiunea, au începutu a se numi magiari. Fostulu ôre candu directoru alu cauzelor publice și fiscale Petru Dobra, de Zalathna, unde este și înmormentatu în biseric'a gr.-cath. scriindu despre acei renegati se plange cu dorere. Acusatu fiindu Dobra pentru procedur'a prea energica întru apararea religiunei sale, avendu elu a se justifica la regimu, dise între altele:

„Feci hoc ingenue fateor, ideo etiam, quia ut ut ego in Scholis Societatis Iesu educatus Catholicus factus, negare tamen non possum, me a Parentibus valachis natum, ejusdem Nationis membrum esse. Utinam id mecum et alii perplures facerent, qui ex eo quod ipsi, vel eorum Parentes ante aliquod tempus aliam Religionem amplexi sunt, etiam Nationem abnegant.“ Acestui zelosu barbatu este a se multiami și schimbulu domniului dela Sambeta și Gherl'a, cu celu dela Blasiu.

Cu tóta considerabil'a desertare a nobililoru romani în castrele magiare, totusi numerulu nobililoru romani în Transilvani'a și acum este mai mare de câtu alu celoru magiari. Acésta s'au adevéritu și cu ocaziunea însurectiunei, adeva a înarmareii nobililoru între anii 1809—1813 contra lui Napoleonu I. Numai în tempurile mai recente le a fostu venit uinguriloru în mente a dice, că numele de nobilu este identicu cu celu de magiaru, ceea ce înse este a falsificare a istoriei, contraria mai tuturoru diplomelor și donatiuniloru nobilitarie, date de regii Ungariei romaniloru, în care mai de regula adii terminulu Nobilis Olachus. Tôte acestea bine le a sciutu între altii și în parte le a și descoperitu renumitulu istoricu comitele Josifu Keményi, care au aratatu că si famili'a loru, adeva cea Keményiana, este de origine romana, și acestu adeveru mai chiaru l'a descoperitu dn. Stefanu Moldovanu pe tempulu candu era parochu în Grindu, și că unulu care avé scrisôre buna, și capacitate cu zelu nationalu înpreunata, de multe ori ei face servitiu că amanueuse, numitului comite.

Aci ar potea întreba cineva, că ce legatura au tôte acestea cu adnotatiunile ce voiescu a face despre tienutulu sau districtulu Hatiegului? La ce respundu, că ceva legatura voru avé cu celea ce am a descoperi în privinti'a numitului districtu, dara și în acelu casu candu n'ar avé, ajunga observarea, că propusulu meu nu este a scrie nu sciu ce lucru sistematicu, dara din contra, în dilele acestea, care se potu numi sêra vietiei, precum și sunt, voiescu se însemna unele lucruri și întemplari, pe care sau însuni le am cunoscutu, sau că tradițiuni vechi, mi s'au enaratu prin unele persoane alese și de tóta credinti'a demne. Asia dara me întorcu la scopulu propusu.

Tienutulu Hatiegului cuprinde în sene că la optu dieci de comune mai mari și mai mici. Numerulu locuitoriloru se compută că la 40 de mii. Acum districtulu acela constituie o parte a comitatului Hunedôrei. În tempurile celea vechi a fostu jurisdictiune autonoma, de sene statatôre. Acésta se pôte confirma cu documentulu de introductiune, seu statutiune alu comitelui Olachalu dela cetatea Devei Lascu Musiatu, în posesiunea donata lui și sucesoriloru sei asia numita Zlasti, în vecinatatea cetatiei Hunedôra. În acelu documentu stă, că cu ocaziunea acelei statutiuni a esitu înainte Cnesulu Zajcu, fara indoiala protoparintele familiei Zeyk, din dilele nôstre, care și acum are bunulu seu în comunu Streiu (Zejkfalva), și a protestatu în contra introducerei lui Musiatu, din cauza că elu dupa dreptulu de Chinesiatu are pretensiune la acea donatiune de mosia. Protestulu sau contradicerea Cnesului Zajcu s'a fostu transpusu la tribunalulu (forum) din Hatiegu, care dupa cum suna documentulu, a fostu compus din Seniores Olachorum, spre a 'si produce documente pentru spriginirea asertului seu, ceea ce înse acelu Zajcu nu a potutu face.

(Va urmă.)

pregiurari, va cresce totu mai multu si in fine va desfiintia tóte legaturile de lealitate.

Déca este vorba cá unitatea Austriei se aiba o basa solida, apoi dupa opiniunea nóstra, pentru centrulu seu séu, pentru „imperiu“ absolutu necessarie sunt numai urmatórele agende si obiecte si adeca: 1) Agendele casei imperiale, 2) Afacerile esterne, 3) Armat'a teritoriala si marin'a, 4) Finantiele imperiului, 5) Afacerile comerciale si prin urmare 6) Tóte mijlócele de comunicatiune ale imperiului. Mai departe ar fi de doritu, de si nu este nedispensabilu, cá nu intr'o jumetate a imperiului se se considere de nedreptu aceea, ce in cealalta este dreptu.

(De aci in colo autorulu boemu isi espune parerile sale mai multu teoretice asupra unei eventuale organizatiuni a guvernului centrale si a guvernelor provinciale, precum si asupra organizatiunii Reichsratului si a dietelor. Avendu acelea astadi o insemnatate mai multu istorica decâtu practica, trecemu preste ele, pentru cá se ajungemu la conclusiune, care suna asia:)

„In fine, ne vedemu necesitati a respunde la acea inputare ce se face de ordinariu si mai desu la adress'a contrariloru centralisatiunii in Austria. „Guvernulu austriacu, se dice, trebuie se fia puternicu si energiosu, din care cauza trebuie se fia concentratu la unu locu si intr'o singura mana.“ De si nu scimu, déca si acela este totudeauna tare, care se ia la lupta cu natur'a si cu dreptulu: dar' nu ne indoimu, cá elu intr'o astfelu de lupta totudeauna va fi celu invinsu. Se pare inse, cá contrarii, de si póte in contra vointiei lor, vorbindu asia, comitu o confusiune de notiuni. Ei adeca vorbescu despre unu guvern tare, si se cugeta numai la unu guvern comod. Déca in realitate acésta este asia, apoi nu le vomu contradice pe deplin, dar' credemu, cá comoditatea nu este unulu din principalele atribute ale unui guvern constitutionalu. In conducerea statului numai despotismulu si barbaria este comod, si din contra, guverne luminate si liberale au purtat totudeauna contu zelosu de nenumeratele interese de statusi civile, si n'au potutu si n'au voit niciodata a declará comoditatea lor de unu lucru de prim'a ordine in organismulu statului.“

Revist'a politice interne din Austro-Ungari'a.

Sibiu, 16 Ianuaru st. n. 1850

Memorandulu boemiloru prin care ei au cerutu dela coróna si dela guvernulu austriacu aplicarea egalei indreptari pe cale administrativa, a fostu datu spre examinare unei comisiuni ministeriale, compusa ad hoc din secretari ministeriali. Deputatii boemi nu voru asteptá inse, pana candu acea comisiune isi va termina lucrarea si isi va face raportulu seu, ci, indata dupa redeschiderea sesiunii Reichsratului cu ocaziunea desbaterii bugetului instructiunii si alu cultelor, voru face propunerea, cá pentru subventionarea scótelor boeme se se votodie sum'a de 200.000 fl. Acésta propunere sustienuta fiindu si din partea deputatoru poloni si avendu si aderarea cabinetului Taaffe, ceea ce este fórtu probabilu, are multi sorti de a fi primita si votata de maioritaea actuala.

Cá nemtii centralisti, de calibrulu unui Herbst, Sturm, Dumba et tutti quanti, voru combate cererea boemiloru, nu suferu nici o indoiala, cu atátu mai virtosu, cá in urm'a luminei ce s'au facutu acuma asupra negociatiunilor de inpace intre boemi si nemtii centralisti, cesti din urma au si mai multa cauza de a fi separati si amariti asupra boemiloru.

Resulta adeca din descoperirile facute, cá conditiunea de inpace pusa boemiloru, din partea nemtilor centralisti au fostu: o aliantia ofensiva si defensiva in contra politice orientale a comitelui Andrassy si a aspiratiunilor reactionarie ale partidei feudal-ultramontane, precum si in contra suprematiei magiare.

Se prea intielege, cá boemii au fostu cu multu mai prudenti decâtu, cá in ajunulu caderei comitelui Andrassy si prin urmare a influintiei dominante a elementului magiaru, precum si in fati'a faptelor implinite ale ocupatiunii provinciilor turcesci, se primésca compromitetórea, periculós'a si egoistic'a conditiune a nemtilor centralisti, cari cu ajutorulu boemiloru aru fi doritu se isi mantiena si consolidie domni'a loru exclusivista si de exploatare, pe contulu intregulu imperiu austro-magiaru.

Urmarea refusului pe care l'au primitu partid'a centralista a fostu: cá boemii au tractatu directu cu corón'a si cu comitele Taaffe, cá au intratu in par-

lamentulu centralu si uninduse cu celelalte elemente nationale au causat caderea nemtilor si descompunerea partidei „fidele constitutiunii“, asia, cá ea astadi nici nu se mai póte numi o partida politica, ci celu multu o clica de individualitati compromise si discreditate, lipsite de unu programu politicu, fara siefu si fara domiciliu. Partid'a nemtilor centralisti este astadi o umbra fara corpu si fara viatia, care va mai aparea din candu in candu cá unu spectru alu unei camere obscure, pentru cá apoi se dispara cu totul de pe aren'a politica. Ea si-a meritatu sórtea si póte servi cá exemplu tuturoru acelor partide politice, care advenindu la putere, in locu se gubernedie si se administredie in adeveratulu si bine intielesulu sensu alu misiunii lor, din contra nu se ingrijescu de nimicu altu, decâtu se isi eternisedie domni'a prin coruptiunea si falsificarea opiniunii publice, prin demoralizarea caracterelor, prin exploatarea finantielor statului in favorulu lor, prin terorizarea si persecutarea adversarilor lor politici de alta nationalitate séu de alte principii, precum o au facutu acésta nemtii centralisti in Austria, precum o au facutu partid'a lui Deák in Ungari'a si precum totu acolo, o mai face inca partid'a teribilei „sfarimatoriu alu nationalitatiloru“, renumitul C. Tisza, actualulu ministru-presiedinte alu cabinetului magiaru.

Acei ómeni se paru, cá séu nu sciu, séu cá se facu a nu sci, cá astfelu de partide politice n'au nici o ratiune de a esista si cá mai curendu séu mai tardiu chiaru consecintiele politice lor le desfiintiedia si le nimicesce. Ei ar trebui inse se isi aduca bine aminte, cá chiaru si dupa unu uraganu si dupa unu diluviu cá si celu biblicu, urmédia aceea ce a disu poetulu francesu Gilbert cá:

„Preste lumi desfiintiate
Tempulu dórme nemisicatu.“

Partidele politice sunt valurile trecétore ale unor curente mai multu séu puçinu repedi, cari cu tempulu se scurgu pentru cá, séu se se piérdia intr'unu nomolu nissiposu, séu se ajunga in largulu marei. Ele sunt efemere si disparu; singuru numai popórale remánu nemisicate in albi'a lor, pana candu isi inplinescu misiunea pe acestu pamentu.

Reflecsiuni cá cele de mai susu nu prea au locu intr'o revista cá acésta, dar' ele ni se inpusera in contra vointiei nóstre, vorbindu despre situatiunea partidelor politice din monarchi'a austro-ungara.

Interessulu politicu se concentrédia de-o-camdata asupra lucrarilor comisiuniloru bugetarie ale delegatiunii magiare, care si-au inceputu la Vien'a érași activitatea intrerupta prin serbatori. In aceste comisiuni, noulu ministru de esterne bar. Haymerle au avutu ocaziune a responde la interelatiunile ce i s'au facutu, relativu la cestiunea junctiuniloru calilor ferate austro-serbesci si relativu la aliantia austro-prusso-germana. Respunsurile date din partea bar. Haymerle au fostu linistitóre, de si starea lucrarilor in realitate nu este asia. Dar' a fi unu diplomatu insemnédia si a sci desminti bine si la tempu oportunu, totu ce ar fi in stare se nelinistéca si se turbure spiritele. Noulu ministru de esterne alu Austro-Ungariei au datu probe, cá este versatu in art'a acésta cá si antecessorele seu. Viitoriulu ne va aretá déca logic'a, si cursulu faptelor nu i voru aduce surprinderi si nu ilu voru pune in contradicere totu asia, cá si pe comitele Andrassy.

In Ungari'a d. C. Tisza se incérca prin organele sale a prepará si a face posibilu o fusiune a partidei sale cu cea opozitionala, care consta din mai multe fractiuni. Pana acuma aceste incercari n'au avutu decâtu numai unu resultatu negativu si adeca: refusulu categoricu alu fractiuniloru opozitionale de a se fusion'a cu partid'a gubernamentalu subt firm'a d. C. Tisza et consortes. Regretabilulu duellu Verhovay-Majthényi de siguru, cá in locu se contribue la apropiarea si fusiunea partidelor mai multu inca le va inversiná si iritá una in contra celeilalte, ceea ce ne o probédia tumultuósele scene ce se petrecura in dilele din urma, intre poporatiunea capitalei magiare si intre cassin'a magnatiloru si a membriloru ei. Acelea sunt nisce simptome, care vorbescu o limba fórtu elocenta si clara, pentru cei ce le sciu interpretá, intielege si aplicá asia, dupa cum o pretindu si o merita. Detailurile asupra acelor scene, cetitorii nostrii le voru affá in articolulu ce urmédia si pe care ilu recomandamu deosebitei d-loru atentiuni.

Camilu.

Ungari'a.

— B.-Pest'a. Tóte cestiunile mari si mici din câte sunt la ordinea dilei, s'au datu pe câtuva timpu la o parte dela 11 Ian. incóce, de candu se intempla duellulu intre publicistulu Verhovay si baronulu Isidoru Majthényi. Duellu nenumerate s'au intemplat de 19 ani incóce, atátu in capital'a Ungariei, câtu si in alte parti ale tierei; din tóte inse numai acesta fu care meritá dela pressa si dela publiculu intregu titlulu inferatoriu de banditu, de lotru, talchariu, asassinu de pre pusele Ungariei de spadassinu, de bravo si brigantu din Abruzzi Italiei inferiore:

Duellulu Verhovay-Majthényi.

Nu unu duellu singuraticu si nici nu ranirea ori chiaru mórtua unui duellantu este aceea ce a inversunatu asta-data spiritele si a produsu chiaru rebellione in Buda-pest'a, cá caus'a pentru care s'a facutu acelu duellu. Noi apucaseramu se informamu pe lectorii nostrii despre infricosiatele defraudari si dilapidari de bani intemplate la banc'a rurala vechia din B.-Pest'a, precum si cá Verhovay numise in diariulu seu câteva persóne greu compromise. Indata dupa aceea elu publicá trei scrisori a le presiedentulu baneci comitele Festetich, fórtu compromitetórie. In locu de a si cere satisfaciune insusiu c. Festetich cá celu vetamatu, esi cumnatu-seu br. Majthényi cu acea pretensiune asupra lui Verhovay si tramise la elu doui martori, pe bar. Sigismundu Uechtriz (parasitu, cine scie de unde) si pe Gabr. Benétky, totu asia ómeni de napaste si batausi cá si elu, spre a cere satisfaciune. Ei mersera in redactiunea diariului Függetlenség (Independenti'a), unde Verhovay produse originalulu scrisoriloru lui Festetich, dintre care a trei'a ce se si afla la tribunalulu, compromitte fórtu greu pe acesta. Majthényi inse in alta di in locu de a se trage la o parte, scrise lui Verhovay in termini brutali, insarciná si pe cei doui martori cá se'i dica din partea sa calumniatoru mincinosu, flecariu miserabile, si cá daca nu'lu va provocá la duellu, va fi si va remanea unu poltronu bunu de palmuitu pe strade.

Atunci lui Verhovay nu'i mai remase de câtu se provóce pe Majthényi la sabii; acésta inse refusá sabii'a sub cuventu cá suferu de asthima in peptu si oprindui-se resuffetulu nu póte tiné multu la bataia, propuse decí pistóle. Verhovay de si suferu reu de scurtimea vederei (miopica), avu totusi vanitatea cá se accepte pistóle si isi alese de secundanti pe deputatii br. Arpad Megnyanszky si Bela Konyathi. Sambata in 10 Ian. pe la 12 óre esira afara unde trasera sorti pe pistóle si regulara conditiunile, precum distanti'a de 25 urne, cu dreptu de a pasi câte 5 pasi inainte si a puscá dintru odata, cu timpu de 1 minutu pentru tintitu. Dupa 50 secunde trasira ambele pistóle. Majthényi care e cunoscutu de celu mai bunu puscatoriu ce'ti ia rónduric'a din sboru, lovi pe Verhovay in pieptu de a drépt'a, cam spre subtióra si glontiulu strabatú curmedisiu, fórtu afundu, in cátu medicii au desperatu de a'lu scóte fara periculu invederatu. Doui medici dr. Csillag si dr. Farkas cari erau de facia, audindu pe Verhovay dicundu cá e nemeritu, alergara se'lu desbrace, se'i oprésca sangele ce curgea siroi si se'lu lege, apoi punendu'lu in trasura ilu adusera acasa, unde medicii veghiadia di si nópte la patulu lui. Verhovay este omu trecutulu numai de 31 de ani, bine facutu, de origine din comitatulu Zemlinu, adeca slavacu, din cei fanatici, are parinti, frati si sorori.

A dou'a di, Dumineca sér'a, câteva sute de ómeni se adunara pe strada de inaintea casinei magnatiloru si incepura se strige: Traiésca Verhovay! Péra casin'a! Péra Majthényi! Péra banditii in fracu! etc. etc. Éca si unu comissariu de politia cu siese sergenti; éca preste puçinu si Thaisz prefectulu politiei; éca la cererea lui si 1/2 compania de soldati de linia veniti din casarma sub comand'a unui capitanu si a unui primu-locotenu. Cátiva grafi si baroni tineri se aratara pe la ferestrele casinei domnesci, éra altii esira in pórtu, dara iute o luara la sanató's'a, éra magnatii bestrani apucara a esi pe pórt'a din dosu fia-care la locuinti'a sa. Poporulu vediendu soldatii s'au intaritatu si mai multu; sbierate, fluieraturi si amerintiari se ridicá din tóte partile. Atunci Thaisz provocá pe capitanu cá se inaintedie cu baionet'a implantata si cu pusc'a incarcata. Capitanulu isi facú dator'a pana in momentul ce deputatii Emericu Szalay si Otto Hermann strabatura intre multime si provocara pe Thaisz se nu verse sange fara nici-o cauza indestulata, se comande pe soldati in casarma, cá-ci ei iau asupra lor cá si poporulu se va retrage. Dupa o disputa scurta asia s'a si intemplat; stra-

dele inse au remasu pline de sbieratori până dupa 12 ore din noapte.

A dou'a di Luni, érași se adunara cete de ómeni la casin'a domnesca, totu între sbieratele că se péra talcharii in fracu, dara dupa vreo doue ore s'au departatu fara alte urmari.

In aceeași séra inse s'a intemplat o alta blastematia mare. Bela Toth, unulu din colaboratorii lui Verhovay ciná într'o restauratiune cu amici de ai sei. Dintr'odata vine la elu Ernest Bockelberg, unu prussianu veneticu care face pe dascalulu de gimnastica, dara este si policistu, care in sér'a din 11 ajutase că se arestedie pe unu evreu ce strigá si elu contra magnatiloru. Toth ilu numise in diariu cam in termini cum i s'a cadiutu. Din acea cauza Bockelberg venindu cu doui martori, trase lui Toth trei pumni tiepeni preste falci si se departá. Adeca că in codru, că pe pusta. Acum redactorii si colaboratorii au inceputu se pórté cu sine revolvere, si de va merge totu asia, voru fi siliti se tina si pe méša langa penele de scrisu revolvere cu câte 6 focuri, precum tinu redactorii in Americ'a.

Din trecutu se scie si pe la noi atáta, că in Martiu 1849 inpuscara pe Benigni redactorulu lui „Siebenbürger Bote“ aici in Sibii de inaintea locuintei lui; că in aceeași epoca de turburari lui G. Baritiu i s'a datu consiliulu seriosu, că nici dio'a se nu mai siédia la feréstra spre strada, că-ei sunt decisi a'lu inpuscă pre candu siede la méša; éra in 1871 i s'a disu, că inca si cei cari aru cutediá se mai stea cu elu de vorba pe strada, sau se'i dea visita, au se manance bataia.

De altumentrea redactorii si colaboratorii diarielor din B.-Pest'a tinura in acésta cestiune grava o conferentia, in care fapt'a lui Majthényi si a compliciloru sei o declarara de unu terorismu infamu si barbaru indreptatu asupra libertateti de pressa, cu scopu că reprezentantii ei se nu mai cutedie a revelá de aci inainte misieli si blastematii de a le acelu aristocrati si functionari inalti, cari compromitu chiaru onórea si reputatiunea castei loru, si este prea frumosu că asta-data diarele ministeriali sunt de acordu cu cele opositionali, ba unele din diarele gubernementali declarara pe Majthényi de unu niminea, de unu individuu, care si elu fusese scosu odata din casin'a domnesca pentru nisce fapte infame.

E bolnava societatea unгурéșca, reu bolnava, si acestea sunt simptome fórté periculóse.

In fine dupa 10 dile de cautari obositorie politia puse man'a si pe Ignatiu Végh, fostulu directoru alu bancei rurale. Asia acuma tóta caus'a disci banci se afla transpusa la tribunalu.

— Dupa scirile din urma se mai prepara unu altu duellu între hr. Uechtritz si Otto Hermann, care a insultatu pe acela in diariu. Acum inse au saritu mai multi publicisti si s'au declarat solidari.

— Mai nou! In nóptea a trei'a din 13 Ianuariu turburarea innoita s'a prefacutu in rebellione sangerósa. Tóte ferestriile dela palatulu cassinei sfarmate. Domnii au scapatu care cum au potutu, 50 gendarmi calari, 40 sergenti pedestrii, 2 bataliune ostasime de linia restabilira linistea abia pe la 2 ore dupa mediulu noptiei. 2 morti, 42 raniti dusi in spitale, alti mai multi raniti pe la locuintele loru. Mirósa tare à 1848.

Miercuri, a patr'a séra. Rebellione multu mai violenta! 200 politiani pedestrii si calari si unu regimentu de linia restaura linistea pe la 1 óra din nópte. Cátiva morti si multime de ómenii raniti. In Nr. viit. mai pe largu.

Bucovin'a.

— Pana in a. 1788 Bucovin'a fu gubernata mai multu dupa legi militare prin comandanti generali, éra in acelu anu delaturandu-se administratiunea „catanésca“, provinci'a fu incorporata la Galiti'a. Indata inse la a. 1790 corón'a imperiale proclamá Bucovin'a de tíera autonoma. Dupa ce imperiulu intregu alu Casei Habsburg trecuse prin catastrofe estraordinarie si titulu de imperatu alu Romaniloru si rege alu Germaniei se perdú, Franciscu I se proclamá pe sine in 11 Augustu 1804 de imperatu alu Austriei, sub care titlu colectivu se coprinsera tóte tierile monarchiei, câte'i remasera dupa enormele perderi suferite in campaniile cu Napoleon I. Dupa trei ani (1807) autonomi'a Bucovinei fu érași desfiintata prin nou'a ei incorporare la Galiti'a, că simplu districtu, carui inse austriacii îi dicea Kreis = cercu. Acea incorporare a duratu apoi până in a. 1849, dara urmele administratiunei austro-polóne se mai cunosc in Bucovin'a până in dio'a de astadi; in acei 42 de ani s'au stracuratu in Bucovin'a multe elemente

slave, semitice si germane, care au influentiatu, uneori că pe nesciute si ne simtite, nu numai asupra poporului, ci si bisericei nationale; nu se póte nega inse, că gubernulu centrale din Vien'a totu a ingrijitu de propagarea unei culture si civilizatiuni cosmopolite neasemenatu mai multu decâtu s'a intemplatu acésta de ex. in o parte mare a Ungariei si in Galiti'a.

In a. 1809 s'a infintiatu celu de antaiu liceu pentru Bucovin'a in Cernauti, care mai tardiu s'a transformatu in gimnasiulu superiore de astadi. Nu se póte crede cătu au ajutatu acelu liceu germanizarea tierii; a fostu inse lucru firescu că se aiba acelu resultatu, pre candu de alta parte, chiaru pe la 1849 in tóta Bucovin'a se aflá numai 36 de scóle satesci, atátu de sarace, in cătu chiaru cea din Cernauti avea numai unu bietu dascalu in etate de ani 60, platitu cu 60 fl. m. c. pe anu! Pre candu gubernulu austriacu infintiase acelu liceu latino-germanu in Cernauti, in asia numitele licee din Jassi si Bucuresci se propunea tóte sciintiele, puține câte érá, numai in limb'a grecésca, éra limb'a nationale romanésca se aflá exilata in câteva monastiri si pe la nesce biserici indosite. Dara ce mai multu? Polonii cei trufasi au deschisu germanizarea pórtá atátu de larga, in cătu pe la a. 1848 se mirá ei insii de indolenti'a loru, precum facea si boemii si mai virtosu slovenii din Stiri'a, Carinthi'a, Carnioli'a.

Vechi'a „scóla clericala“ semená multu cu instituttele vechi ardelenesce cunoscute sub numele barbaru de „popandosia“, din care esia mai multi „popi“ precum ii voiá domnulu feudale, decâtu precum ii doria episcopii. Acea scóla s'a desfiintiatu in a. 1826 si in locul ei a venitu „Institutulu teologicu greco-orientale“, cu limb'a latina că limba de prelegeri; s'a infintiatu totu atunci si „seminariulu clericalu“.

In 1840 s'a infintiatu si o „scóla de dascali“ in Cernauti, adeca camu precum érá pe atunci preparandi'a din Aradu.

In a. 1843 s'a luat abia si o mesura mai petrundietoria in folosulu clerului poporanu (clerulu de miru) prin o noua regulare a parochiiloru si protopopiatelor.

Anii 1848—9 au adusu si pentru Bucovin'a unele reforme radicali. In 7 Septembrie 1848 se desfiintá boieresculu, precum se dicea in Bucovin'a si in Moldov'a, claca in Munteni'a, iobagía in Ungari'a si Transilvani'a, de si tóte acelea scivitii differia multu in natura loru feudale, cum si in modulu prestatiunei loru.

Prin resolutiune imperatésca din 20 Decembre 1848 s'a infintiatu catedr'a pentru limb'a si literatur'a romana la liceulu din Cernauti in urmarea perseverantelor ostenele ale fratiloru Hormuzache, in frunte cu neuitatulu loru parinte, éra Aronu Pumnulu, ardelenu din districtulu Fagarasiului, fostu mai inainte professoru la Blasiu. fu celu de antaiu professoru denumitu pentru acea catedra. In 4 Martiu 1849 Bucovin'a fu ridicata la rangu de Ducatu cu autonomia administrativa. In acelasu anu s'a introdusu limb'a romanésca că limba de propunere sau prelegeri si in Institutulu teologicu din Cernauti, in care până atunci ocupase locu multu limb'a germana pe langa cea latina. In 1851 seinfintia si scóla pedagogica (preparandi'a) in Cernauti.

In anii urmatori starea politica a Bucovinei trecú prin multe prefaceri, că si alte provincii ale monarchiei, până ce in a. 1860 érá p'aci, că la insistenti'a mai alesu a poloniloru, se fia incorporata érași la Galiti'a, scapá inse in urmarea luptelor patriotice a cătoruva barbati eminenti si decisi.

In acelasu anu 1860 s'a infintiatu si gimnasiulu confessionale gr.-or. din Sucév'a, firescu cu conditiunea de a i se decretá limb'a romanésca că limba de prelegeri; dara cei cari au asteptatu implinirea acestei conditiuni, au trecutu până in dio'a de astadi prin diverse ilusii.

(De aci inainte diligentele chronicariu alu Bucovinei, dn. Mironu M. Calinescu mai insémma din celu mai de aprópe trecutu alu frumósei si doiosei sale patrii urmátóriele evenimente:)

Sunt 19 ani dela intemeierea statului „Romania“, prin proclamarea unirii definitive a Moldovei si a Munteniei (11 Decembre 1861).

Sunt 18 ani dela infintierea „Reuniunii romane de lectura“ in Cernauti (26 Ianuariu 1862), strafomata apoi cu resolutiunea prea inalta imperatésca din 6 Maiu 1864 in „Societatea pentru cultura si literatur'a romana in Bucovin'a“.

Sunt 17 ani dela infintierea scólei reale superiore orientale din Cernauti (1863).

Sunt 15 ani dela regularea noua a Consisto-

riului episcopescu din dieces'a Bucovinei in privinti'a compunerii senatului consistorialu (1865).

Sunt 11 ani dela regularea Consistoriului episcopescu din dieces'a Bucovinei in privinti'a tratarii formale a agendelor (1869.)

Sunt 9 ani dela decretarea autonomiei bisericii ort. orient. din Bucovin'a si sanctionarea congressului ei bisericescu (9 Augustu 1871).

Sunt 7 ani dela radicaarea episcopiei Bucovinei la trépta de arhiepiscopia si infintierea mitropoliei Bucovinei si a Dalmatiei cu resiedinti'a in Cernauti, resoluta in principiu prin prea inalt'a resolutiune maiestatica din 11 Septembrie 1870, si realizata prin prea inalt'a resolutiune din 23 Ianuariu 1873, denumindu-se de arhiepiscopu si mitropolitu episcopulu Bucovinei Eugeniu Hacman, instalatu in 11 Octobré 1835, si repausatu (31 Mart. 1873) inainte de constituirea mitropoliei.

Sunt 6 ani dela inaugurarea nou infintiatei mitropolii a Bucovinei si Dalmatiei in biserica catedrala a arhiepiscopiei din Cernauti (21 Maiu 1874), si instalarea mitropolitulu Teofilu Bendella, repausatu in 21 Iuliu 1875.

Sunt 5 ani dela regularea noua a salarielor pentru pastorii sufetesci din archidieces'a Bucovinei (1 Ianuariu 1875).

Sunt 5 ani dela desfiintierea „Institutulu teologicu gr.-or.“ si infintierea „Facultatii teologice gr.-or.“ că parte a nou infintiatei Universitatii din Cernauti (1 Septembrie 1875).

Sunt 5 ani dela deschiderea „Universitatii c. r. Franciscu Iosefine“ din Cernauti (4 Oct. 1875).

Sunt 3 ani dela proclamarea independentiei statului „Romania“ (10 Maiu 1877).

Sunt 3 a. dela instalarea mitropolitulu Teoctistu Blajeviciu (22 Maiu 1877), repausatu in 27 Iuniu 1879.

Sciri diverse.

— (Tergulu de tíera) care a avutu locu aici in Sibii in septeman'a acésta, a fostu fórté slabu in tóte privintiele. Singuru numai pieile, lan'a si saricile au fostu cerute de catra cumperatori straini si s'au vendutu cu pretiuri bune.

Nu puținu a contribuitu că acestu tergu de érna se fia asia de reu cercetatu si cumplitulu geru secu, care domnesce pe aicea de vre-o optu dile. Dela 18" R. sub 0 gerulu a crescutu până la 22" sub 0 si deca va mai merge totu asia, apoi la St. Ioanu vomu avea póte si 24" că si la St. Petersburg. Érn'a acésta atátu cu privintia la inceputulu ei fórté timpuriu, cătu si a gerulu intensivu ce o caracterisédia, se póte numi cu dreptu cuventu, un'a din cele mai grele ale secolulu acestuia.

— (Adunarea generala a cassinei) se va tinea Dumineca in 25 l. c. la 5 ore p. m.

— (Incendiu.) Miercuri, a dou'a di de craciunu, unu focu teribilu a prefacutu in cenusia mór'a fondulu basilitanu dela Blasiu, care aducea gimnasiulu unu venitu siguru de 5000 fl. pe anu. Impreuna cu acésta a arsu si mór'a proprietariulu N. Rusanu, edificata langa cea de antaiu. Dupa informatiunile primite, ambele au fostu asigurate cu circa fl. 18.000.

— (Pentru inundati.) Subt acestu titlu citimu in „Romanulu“ urmátóriele:

„Avenu a inregistrá astadi unu nou actu de generositate. D. Dimitrie Manole presiedintele societatii de binefacere Armonia din Calarasi, ne-a tramisu din partea acestei societati sum'a de 500 lei pentru inundatii din Transilvani'a. Acésta fapta e destulu de elocinta spre a nu mai avea trebuintia de comentarii.

Cu sum'a din urma, de 731 lei 10 bani, avemu dára acum la redactiunea nóstra 1231 lei 10 bani.“

— (Totu pentru inundati.) Din Barladu ni se scrie, că acolo din initiativ'a catorva barbati inteligenti si cu dorere de ánima pentru cei nefericiti, s'a pornitu o lista de subscriptiune, care s'au incredintiatu d. Stroe Belloescu professoru si că s'au adunatu până acuma 600 lei. Acésta colecta se va tramite spre distribuie Comitetulu centralu din Sibii.

Citimu in „Alegetorulu“, că Clubulu tinerimei romane din Bucuresci a subscrisu sum'a de 500 lei, pentru inundatii din Transilvani'a.

— (Relatiunile diplomatice ale Romaniei.) Monitoriulu Romaniei a publicatu urmátóriele decrete:

„Agenti'a nóstra dela Rom'a este transformata in legatiune. D-nii G. Cantacuzino si Constantinu J. Mitilineu sunt numiti si confirmati, celu antaiu in postulu de antaiu secretariu si celualtu in acela de alu douilea secretariu la dis'a legatiune.

D. C. Esarcu, actualulu agentu diplomaticu alu tiei la Rom'a, este numita in postulu de ministru resiedinte alu Romaniei la Aten'a, inse totu-de-odata este autorisatu a functiona la Rom'a ca insarcinatu de afaceri, gerandu legatiunea de acolo pana la numirea si sosirea la postu a titulariului acestei legatiuni.

— (Predicari ale tempului pe anulu 1880.)

Renunitula naturalistu belgianu Quetelet, basandu-se pe studiele sale asupra schimbarilor periodice ale temperaturii, a publicatu urmatoarele date de probabilitate asupra tempului din anulu acesta. Densulu stabileste aceste perioade: 1 period'a frigului dela 7 pana la 12 Ianuariu. 2 period'a frigului moderatu dela 22 Ianuariu pana la inceputulu lui Martiu.

Primavara tempuria. 3 period'a de frigu dela 9 pana la 22 Aprilie si dela 14 pana la 23 Maiu, ultimele inghiatiuri. 4 period'a caldurei dela 6 pana la 23 Iuniu. 5 period'a de caldura dela 4 pana la 8 Iuliu cu cele mai caldure dila ale anului, care nu voru fi acelea ale caniculelor ordinare. 6 period'a in care scade temperatur'a, tiene dela 25 Iuliu pana la 25 Augustu. Acesta perioda coprinde o scurta perioda de caldura, incepandu dela 15 Augustu. 7 period'a in care scade termometrulu, dela 14 pana la 30 Septembrie. 8 period'a frigului dela 20 pana la 29 Octobru si dela 10 pana la 30 Novembre. Caderea frunzelor. Acestei perioade i premerge asia-numita a dou'a vara.

Bibliografia.

In Barladu a aparutu:

— Compediu de Igienea generala si aplicata de d. Const. C. Codrescu, doctoru in medicina, medicu primariu alu spitaleloru etc. Barladu 1880. Unu frumosu volumu 8° pe 245 pag. Pretiulu 5 l. n. Acesta carte, asupra careia vom reveni, reproducandu chiaru unele capitole din trena, o recomandam cu tota caldura intregu publiculu cetitoru, dar' cu deosebire pretilor, profesorilor, pedagogilor si mai pre susu de tote, tuturor mamelor de familia, ca o carte ale carei invetiaturi sunt nedispensabile pentru educatiunea si formarea corpului fisicu alu omului.

— Cu prim'a Ianuariu a aparutu in Lugosiu unu nou diariu septemal sub titulu „Desteptarea.“ Acestu diariu ce va apare sub redactiunea responsabila a d. Josifu Tempea, se numesce pe sine diariu beletristicu, scientificu, economicu, si umoristicu. Se fia bine venitu intre noi, se fia fericitu in urmarirea scopuriloru ce isi propune. Pretiulu de prenumeratiune este: 3 fl. pe anulu intregu; 1 fl. 50 cr. pe 1/2 anu si 75 cr. pe 1/4 de anu.

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

(Urmare.)

Capitolulu VII.

Despre censura.

Precum vointi'a generala se manifestadia prin lege, astfeliu opiniunea publica se manifestadia prin censura. Opiniunea publica este unu felu de lege, alucarei ministru este censorulu si care dupa esemplulu principelui, o aplica in casuri particulare.

Departa deci, ca tribunalulu censoriale se fia judecatoriulu arbitrariu alu opiniunei poporului, elu nu este decatu espressionea ei si indata ce se departesa de acesta, decisiunile sale sunt vane si fara efect.

Este inutilu a deosebi moravurile unei natiuni de obiectele stimei sale, pentru ca tote acestea pornescu din aceeasi sorginte si se contopescu.

La tote poporale pamentului nu natura, ci opiniunea decide asupra alegerii placeriloru loru. Se redresese numai cineva opiniunile omeniloru, si moravurile loru se curatia ele insusi. Cineva iubescu aceea ce este frumosu seu ce crede elu astfeliu, dara tocmai in opiniunea acesta se amagesce cineva. Cestiunea este deci de a regula acesta opiniune. Cine judeca despre moravuri, judeca despre onore, si cine judeca despre onore, isi ia legea din opiniune.

Opiniunile unui poporu nascu din Constitutiunea sa. De si legea nu regulasa moravurile, totusi este legislatiunea ce le formasa. Candu legislatiunea slabescu, moravurile degenerasa si atunci sentintiele censoriloru nu voru putea face aceea ce legea nu au facutu.

De aici urmasa, ca censur'a pote fi utila pentru de a conserva moravurile, niciodata inse pentru de a le restabili. Se se institue censori pana candu legile sunt in vigore, pentru ca indata ce nu mai sunt in vigore, totulu este pierdutu si nimicu legitimu nu mai are fortia, candu legea nu o mai are.

Censur'a mantiene moravurile inpiedicandu-le de a se corupe, conservandu sinceritatea loru prin aplicatiuni intiepte, cate-odata chiaru ficsandu-le, candu ele sunt nesigure. Intrebuintiarea secundantiloru la duele, ce in Franci'a ajunsese pana la

furore, au fostu delaturata singuru numai prin aceste cuvinte ale unui edictu regescu: „Cu privire la aceea, cari sunt atatu de poltroni, ca se chiamo secundanti.“ Acesta opiniune prevenindu pe aceea a publiculu, o ficsa pe acesta dintr'odata. Inse deca acelasiu edictu ar fi voitu se pronuntie, ca ar fi asemenea o poltroneria a se bate in duelu, ceea ce este forte adeveratu, inse in contra opiniunei comune, publiculu s'ar fi simtitu contrariatu prin acea decisiune asupra unui lucru, despre care elu isi facuse deja opiniunea.

Am disu la altu locu,* ca opiniunea publica nefiindu supusa pressiunei, nu trebuie se existe deci nici unu felu de presiune nici in tribunalulu infiintiatu pentru de a o representa. Nu se pote admira in de ajunsu, in ce modu au fostu intrebuintiatu acestu factoru, disparutu cu totulu la cei moderni, de catra Romani si mai multa inca de catra Spartani.

Deca in Spart'a, unu omu cu purtari rele, au facutu o propunere buna in consiliu, eforii fara de a tienea contu de acesta, puneau pe unu cetatienu virtuosu se faca aceeasi propunere. Ce onore pentru unulu si ce pedepsa pentru celalaltu, fara de a fi laudatu seu blamatu in modu directu pe nici unulu din amendou. Catiiva betivi din Samos au necuratiu tribunalulu eforiloru. A dou'a di prin unu edictu publicu, li se permise Samoseniloru de a fi necurati. O pedepsa reala ar fi fostu mai pučinu aspra ca o astfeliu de impunitate. Candu Spart'a se pronuntiasse deca unu lucru este cuviinciosu seu nu, Grecii nu mai cautau alta sententia.

Capitolulu VIII.

Despre religiunea civila.

La inceputu omenii nu au avutu alti regi de catu pe Diei, si nici altu guvern, decatu pe celu teocraticu. Ei faceau aceleasi conclusiuni ca si Caligul'a si atunci conclusiunile loru erau juste. Au fostu necessara o alteratiune mare a sentimentelor si a ideiloru, pentru ca se se pote decide a recunosce pe unu asemenea de domnu si a isi imagina ca se voru simti bine.

Singuru numai din inpregiurarea, ca au pusu pe Dumnedieu in capulu fia-carei societati politice, urmasa, ca existau totu atati Dumnediei ca si popora. Doue popora straine unulu pentru altulu si mai totdeauna inamice, nu au potutu multu tempu recunosce pe acelasiu domnu. Doue armate ce intra in lupta, nu potu asculta de acelasiu comandant. Astfeliu din divisiunea poporaloru urma politeismulu si intoleranti'a politica si civila, care in fondu sunt totu una, precum se va vedea mai la vale.

Capriciulu Greciloru de a isi reafia pe Dieii loru la poporale barbare, isi avea sorgintea in altu capriciu, adeca de a se considera ca suverani naturali ai acelor popora. In dilele nostre inse, eruditii se espunu ridicolului voindu se constata identitatea Dieiloru la diferite natiuni, ca si candu Molohu, Saturnu si Cronos, ar putea fi aceiasi Diei! Ca si candu Baal alu Fenicieniloru, Zeus alu Greciloru si Jupiter alu Latiniloru ar putea fi acelasiu! Ca si candu ar putea avea ceva comunu intre sine, fiintie chimerece cu numiri diferite.

Deca se va obiecta, ca cum s'au intemplat de pe tempulu paganismulu, candu fia-care Statu isi avea cultulu seu si Dieii sei, nu au existatu resbele religionare, voiu raspunde, ca tocmai aceea au fostu caus'a, ca avendu fia-care Statu cultulu seu propriu, precum si guvernulu seu propriu, nu facea nici-o deosebire intre Diei si legile sale. Resbelulu politicu era totu-odata si religionaru si teritoriulu Dieiloru, era ca se dicemu asia, ficsatu prin acela alu natiuniloru. Dieii unui poporu n'aveau nici unu dreptu asupra celorlalte popora. Dieii paganiloru nu erau Diei jalusi. Ei inpartira domni'a lumii intre densii. Moise insusi si poporulu evreu urmau cate-odata acestei idei vorbindu despre Dumnedieulu lui Israilu. Este adeveratu, ca ei despretiiau cu totulu pe Dieii Cananitoru, popora proscrise, destinate a fi nimicite si alucaroru locu aveau se ilu ocupe ei. Dara se vedea cineva cum vorbeau ei despre divinitatile poporaloru vecine, pe care nu le era permis se le atace: „Posessiunea, care apartienea lui Chamos, Dieului vostru, dice Jefta Amonitoru, nu ve este ea data voue in modu legitimu? Noi posedemu cu aceleasi titluri, pamenturile pe care le au supusu Dumnedieulu nostru

*) Intr'o epistola a sa adressata lui d'Alembert, ce tractesa despre unu articolu alu acestuia intitulatu „Genev'a“ publicatu in volumu VII alu Enciclopediei si in particularu despre proiectulu de a infiintia unu teatru in acelu orasiu. A se vedea „Petits chefs-d'oeuvre“ de J. J. Rousseau. Paris 1864. Firmin Didot. Not'a Traduct.

invingetoru.“ Acesta mi se pare ca este o paritate destulu de bine recunoscuta, intre drepturile lui Chamos si a Dumnedieului lui Israilu.

Candu inse Evreii, dupa ce au fostu supusi regiloru Babilonieni, era mai tardiu celoru din Siri'a, se opusera in modu obstinatu a recunosce unu altu Dumnediu decatu pe alu loru, acestu refusu alu loru au fostu consideratu ca rebeliune in contra invingetoriloru si le atrase acele persecutiuni cunoscute din istori'a loru, precum nu s'au vediu de asemenea inainte de cristianismu.**)

Ori care religiune fiindu astfeliu atasiata singuru numai pre langa legile Statului care o prescrie, nu putea deci esista unu altu mijlocu de a converti unu poporu, decatu numai prin aservire, nici altfeliu de missionari, decatu cuceritori. Obligatiunea de a isi schimbá cultulu era legea celoru invinsi. Trebuia deci ca cineva se fi invinsu mai nainte de a putea vorbi despre aceea. In locu ca omenii se se lupte pentru Diei, erau, ca la Omeru, Dieii cari se luptau pentru omeni. Fia-care se roga la Dumnedieulu seu ca se ilu faca victoriosu, si ilu platea redicandu'i altare noua. Romani mai nainte de a ocupa unu locu, somau pe Dieii lui de a ilu parasi, si candu ei au lasatu Tarentiniloru pe Dieii loru iritati, o au facutu pentru ca considerau pe Dieii aceia ca supusi la ai loru si fortia de a le face omagii. Ei le lasau si legile loru. Adesea o coróna pentru Jupiter capitolinulu era singurul tributulu pe care li ilu inpuneau. (Va urma.)

Post'a redactiunei.

— La mai multi domni in Romani'a. Dupa espicarile date in Nr. 104 rogamu pe dd. abonati, ca se binevoiesca a transmite banii in scrisore si — de a dreptulu la redactiunea Observatoriulu in Sibiu, cate 20 franci pe 1 anu, 10 franci pe 6 luni, in bilete hipotecarie, era cei 2 franci si respective 1 francu se lu tina in locu de porto. Cu acesta espeditiunea e simplificata.

***) Este constatatu pana la evidentiá, ca resbelulu Focieniloru, numitu resbelulu sacru, nu au fostu unu resbelu religionaru, ci obiectulu seu era de a pedepsi pe sacrilegi, nu inse de a supune pe necredintiosi. Not'a lui J. J. Rousseau.

Cu 1/13 Ianuariu st. v. s'a inceputu unu nou abonamentulu la

„Observatoriulu“ pe anulu 1880.

Pretiulu abonamentului este:

In Sibiu pe 1 anu cu **7 fl. v. a.**, pe 6 luni **3 fl. 50 cr.**, era dusu la casa cu **1 fl. respective cu 50 cr.** mai multu.

In laintrulu monarchiei cu post'a, **8 fl.** pe anu; **4 fl.** pe 6 luni.

In afara de monarchia cu porto duplu **10 fl. seu 22 franci** pe 1 anu; **5 fl. seu 11 franci** pe 6 luni.

Abonamentele se potu face mai usioru prin asemnatiuni (mandate) postali de a dreptulu la Redactiunea in Sibiu, piati'a mica Nr. 27.

Din Romani'a primimu abonamente si in bilete hipotecarie de ale statului, al pari.

In capital'a Bucuresci se primescu abonamente si la dn. Const. J. Juga (palatulu universitatiei parterre).

Din 10 esemplarie abonate efectiv, 1 se da gratis.

Totu-odata ne rogamu de acei p. t. domni, cari ne voru onora cu noulu d-loru abonamentulu a isi scrie numele si adress'a in modu claru, legibilu si catu se pote mai esactu, pentru ca se nu se nasca confusiuni.

Redactiunea.

Preturile cerealeloru

si altoru obiecte de traiu au fostu la
22 Ianuariu in Sibiu:

Grâu, dupa enalitati	1 hectolitru fl.	8.40—9.40
Grâu, anestecat	1 „ „	6.90—7.90
Secara	1 „ „	5.——5.40
Papusiou	1 „ „	3.90—4.30
Oridiu	1 „ „	4.20—4.60
Ovesu	1 „ „	2.80—3.20
Cartofi	1 „ „	1.30—1.50
Mazare	1 „ „	6.—7.—
Linte	1 „ „	11.—12.—
Fasole	1 „ „	6.—7.—
Lardu (slabina)	50 Kilogram.	30.—32.—
Untura (unsora topita)	50 „ „	28.—28.50
Carne de vita	1 „ „	42.—46
Oua 10 de	1 „ „	—40

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**

Tipariulu lui **W. Krafft.**